

G rondplan

PeTra, Pedagogische Trajecten

**Praktijkbeschrijving
vzw Pas Genk
oktober 2013**

Inhoudsopgave

1	Beschrijving	4
1.1.	Definitie en omschrijving	4
1.2.	Doelgroep	4
1.3.	Doelen.....	5
1.4.	Werkwijze/aanpak.....	6
1.5.	Materialen en links	7
1.6.	Positionering ten opzicht van andere praktijken	8
2	Onderbouwing	9
2.1.	Theoretische argumenten	9
2.2.	Argumenten op basis van onderzoek.....	16
3	Overdraagbaarheid.....	17
3.1.	Opleiding.....	17
3.2.	Overdracht en implementatie	17
3.3.	Kwaliteit.....	17
3.4.	Kostprijs	18
4	Bronnen	19
5	Contactgegevens.....	19

Beschrijving praktijken opvoedingsondersteuning

Er bestaan verschillende manieren om ouders en opvoedingsverantwoordelijken te ondersteunen bij het opvoedingsproces.

Vanuit de decretale opdracht 'participatieve en wetenschappelijk onderbouwde methodieken inzake opvoedingsondersteuning te ontwikkelen en te verspreiden' werkt EXPOO aan een overzicht van mogelijke praktijken. Dit overzicht wil actoren inspiratie en mogelijkheden aanreiken in kwaliteitsvolle werkwijzen om een aanbod opvoedingsondersteuning uit te bouwen.

Het beschrijven, onderbouwen en documenteren van een praktijk is niet altijd even makkelijk. Elke beschrijving is een momentopname enerzijds en tegelijkertijd een vereenvoudiging van een complexere realiteit dat het bieden van opvoedingsondersteuning is.

EXPOO ondersteunt dit proces door jaarlijks een aantal praktijkwerkers in praktijkbeschrijvingskringen samen te laten reflecteren. Daarnaast kan een organisatie hun praktijk ook zelf beschrijven. EXPOO biedt hierbij een beperkte ondersteuning.

Hier vind je de beschrijving van PeTra, Pedagogische Trajecten.

Op vraag van de Opvoedingswinkel Genk hielden we een aantal reflectieve gesprekken over deze praktijk. De neerslag van deze gesprekken vind je in dit grondplan.

1 Beschrijving

1.1. Definitie en omschrijving

PeTra (Pedagogische Trajecten) zijn korte ambulante trajecten van kinderen, hun ouders en de school. Het is een vorm van schoolgebonden ondersteuning bij kinderen met socio-emotionele problemen en/of gedragsmoeilijkheden in het basisonderwijs en secundair onderwijs.

PeTra heeft als algemeen doel de negatieve spiraal waar kinderen, ouders en school in terecht gekomen zijn te doorbreken en het terug positief kijken naar kinderen/jongeren mogelijk te maken.

De kinderen krijgen een individueel traject dat focust op het zichtbaar maken van talenten en uitbreiding van vaardigheden. Naast dit individueel spoor kan ook een groepstraject geboden worden.

De ondersteuning richt zich ook naar de ouders en naar de school (zijnde de leerkrachten, zorgcoördinator, leerlingbegeleider, ...).

PeTra zijn gericht op de **competentievergroting** bij de kinderen. PeTra wil talenten zichtbaar maken en vaardigheden uitbreiden. Doorgaans beschikken kinderen over veel vaardigheden maar gebruiken zij deze niet omwille van moeilijkheden in de context of omdat ze zoekend zijn in een overgangsfase bijv. naar de puberteit. PeTra beperkt zich niet tot een kindbegeleiding maar betreft ook andere contexten, met name de thuissituatie en de school (**multimodaal**).

Het **kortdurend** (4-tal maanden) en **intensief** traject vertrekt vanuit een gedeelde visie op de ontwikkelingsstaken¹ bij de jongere of het kind en de hierop afgestemde opvoedingsvaardigheden van ouders met elk hun eigen stijl van aanpak in de opvoeding (ouderschapstijl). PeTra vertrekt vanuit de gedeelde vraag bij het kind, de ouders en de school.

1.2. Doelgroep

PeTra richt zich tot kinderen en jongeren (8-15 jaar), hun ouders en de school.

De doelgroep is heel divers. Het zijn alle kinderen en jongeren die door hun gedrag en houding een risico lopen op schooluitval en uitsluiting. Deze dreigende uitval is niet omdat ze onvoldoende intelligent zijn of mentaal over onvoldoende bagage beschikken, die nodig is om te slagen. Wel omdat ze op sociaal vlak in relatie met leeftijdsgenoten, hun ouders (opvoeders) of in relatie met hun leerkracht en/of directie zich 'onaangepast' gedragen.

Bijvoorbeeld kinderen die er niet in slagen om op een positieve manier contact te leggen met leeftijdsgenoten, de klas storen, tegenspreken ; jongeren die zich sociaal en emotioneel niet goed voelen en dit uiten door zeer volgzaam gedrag, niet graag naar school gaan, ongelukkig zijn,...

In al deze situaties hebben ouders en leerkrachten steeds meer moeite om vat te krijgen op hun kinderen/leerlingen. Zo is bijvoorbeeld het plezier in opvoeden verdwenen, het opvoedingskader met name de grenzen bewaken en het leiding geven aan het gedrag van hun kind is afwezig of te strak, het lukt niet meer te zien en in te spelen op wat het kind/jongere nodig heeft om te ontwikkelen.

Ouders en kind of leerkracht en leerling zitten gevangen in een spiraal van negatieve processen.

---

¹ Ontwikkelingsstaken is een begrip uit de ontwikkelingspsychologie. Het vertrekt van het idee dat er in de levensloop van mensen verschillende fasen te onderscheiden zijn (bijv. baby- en kleutertijd, ...) met elk een eigen thematiek die geconcretiseerd wordt in ontwikkelingsstaken. (Slot en Spanjaard, 1996)

Volgende elementen worden nagegaan bij het opstarten van een PeTra traject :

- Leeftijd van het kind : 8 jaar of ouder (dit is de minimumleeftijd om te werken aan inzicht ; voor jongere leeftijden is er STOP 4-7)
- Gedrags- en/of emotionele bezorgdheden bij het kind
- Er zijn zowel problemen op school als thuis (cross-situationeel)
- Er is een duidelijke hulpvraag/ probleembesef bij school en ouders
- Engagement bij ouders en leerkrachten om actief mee te werken
- Kind/jongeren volgen school binnen het 'gewone' onderwijs

PeTra wordt niet aangeboden :

- als overbruggingshulp omdat hulpverlening nodig is maar volzet is.
- als de veiligheid van kind of ouders in gevaar zijn

In deze situaties wordt er steeds met de aanmelder gezocht naar andere mogelijkheden voor het kind en gezin.

1.3. Doelen

PeTra heeft als algemeen doel de negatieve spiraal waar kinderen, ouders en school in terecht gekomen zijn te doorbreken en het terug positief kijken naar kinderen/jongeren mogelijk te maken.

Subdoelen zijn:

Op het niveau van het kind/jongere

- een vermindering van het probleemgedrag bij het kind;
- versterken van bestaande competenties;
- het verrijken van vaardigheden in het opnemen van ontwikkelingstaken en omgaan met stress;
- het activeren of vergroten van beschermende factoren;
- optimaliseren van welbevinden en talentontwikkeling;

Op het niveau van de ouder(s)

- het verstevigen/uitbreiden van de ouderlijke vaardigheden;
- versterken van de ouder-kind-school relatie;
- het zichtbaar maken van talenten van de kinderen en jongeren bij ouders en leerkrachten;

Op het niveau van de school

- stabiliseren van de schoolloopbaan;
- faciliteren en gelijkstemmen van een proces met belangrijke personen (CLB, zorgcoördinator, leerlingbegeleider, directie, ...) voor het kind /jongere;
- zoeken naar extra ruimte waar nog mogelijkheden liggen;
- activeren van positieve krachten/competenties;

In elk individueel traject worden concrete doelen geformuleerd voor kind en ouders. Het accent ligt op het versterken van de reeds aanwezige krachten en het leren van bijkomende vaardigheden.

1.4. Werkwijze/aanpak

Kenmerkend voor de werkwijze is de multimodale aanpak: er wordt gewerkt met de verschillende partijen. In PeTra is er veel aandacht voor de aanwezige krachten en hulpbronnen van de kinderen, hun ouders en hun netwerk.

Omdat de vragen zo uiteenlopend zijn, is ieder PeTra maatwerk. In elk individueel traject worden concrete doelen geformuleerd voor kind en ouders en worden opvoedingsverantwoordelijken ondersteund en geadviseerd in hun omgang. Deze doelstellingen worden op geplande momenten geëvalueerd en bijgestuurd. PeTra wordt in nauwe samenwerking met het CLB en de opvoedingsverantwoordelijken op school uitgevoerd.

De opeenvolgende fases uit het trajectverloop zijn :

- Toeleiding en aanmelding
- Kennismaking en vraagverhelderingsfase
- De ondersteuning
- Evaluatiemomenten en afronding

Toeleiding en aanmelding

Gezinnen worden hoofdzakelijk toegeleid door de school of CLB. Daarnaast zijn er aanmeldingen vanuit de Opvoedingswinkel. Uitzonderlijk zijn er aanmeldingen vanuit hulpverleningsinstanties (zoals DGGZ, Bijzondere Jeugdzorg) en/of melden ouders zichzelf aan.

De scholen en CLB's hanteren een beslissingsboom² ontstaan vanuit het netwerk om al dan niet aan te melden voor PeTra. Wanneer de aanmelding past binnen de indicaties start de volgende fase.

Kennismaking en vraagverhelderingsfase

Een pedagogisch traject start met gesprekken met zowel de ouders, de school en het kind. Het gaat maximaal om 3 gesprekken per partij. In deze gesprekken stelt de PeTra-begeleider het traject voor en gebeurt er een systematische informatieverzameling over de situatie. Naast het gesprek gebruikt de PeTra-begeleider de SDQ (strengths and difficulties questionnaire) als ondersteunend instrument voor deze informatieverzameling.

Doelstellingen van het eerste kennismakingsgesprek:

- kennismaking en informatie geven over wat PeTra is
- peilen naar verwachtingen, peilen naar motivatie en eventuele weerstanden bij ouders, school en kind
- opbouw werkrelatie met kind, met ouder, met school
- beeld van de opvoedingssituatie
- probleemverkenning bij ouders en bij kind met focus op de ontwikkelingstaken en vaardigheden.

Bij deze systematische informatieverzameling is veel aandacht voor de ontwikkelingstaken van het kind/jongere en/of de ouders. De resultaten van deze gegevensverzameling en vraagverheldering wordt besproken op de teamvergadering. Deze bespreking heeft niet zozeer tot doel te beslissen of PeTra al dan niet doorgaat maar wel richting te geven aan de doelstellingen en de vorm (individueel, groep) van het traject. De vraagverheldering resulteert in een 'partnerschapsplan' voor de jongere, de ouders en de school.

---

² zie bijlage 1

De ondersteuning

Een PeTra-traject heeft een beperkte duur (3 à 4 maanden). Er worden doorgaans voorzien in :

- een 10-tal sessies met het kind/jongere
- groepstraject voor kind/jongere (8 woensdagnamiddagen)
- een 10-tal gesprekken met de ouders
- Een 5-tal contacten met school waarvan 3 ronde tafels met al de partijen

De contacten kunnen doorgaan aan huis, in de opvoedingswinkel of op een andere locatie (bijv. speelterrein, ...)

Motor van het individueel traject is de relatie die de medewerker aangaat met de jongere, de ouders, de relevante medewerkers in de school. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van methodieken en instrumenten om deze werkrelatie te ondersteunen en die gericht zijn op de deeldoelstellingen.

Voorbeelden van methodieken :

- psycho educatie
- werken met gedragssystemen
- pedagogische advisering
- groepsactiviteit
- gebruik van netwerksamenwerking

Voorbeelden van instrumenten :

- doelkaarten
- wenskaarten
- gevoelenslijst
- axenroos

Het groepstraject wordt uitgevoerd in samenwerking met 'De Uitdaging' en wil een lerend en ervaringsgericht kader scheppen voor gedragsverandering.

Er wordt met 2 leeftijdsgroepen gewerkt. Het groepstraject start met een infomoment voor de ouders.

Het traject zelf is een bundeling van outdoormethodieken en/of vrije tijdsactiviteiten. De activiteiten vormen het aangrijpingspunt om te werken rond verschillende thema's zoals relaties, groepsdruk, gezag,

Het hoogtepunt van een groepstraject is een meerdaags kamp waarin de jongere hun aangeleerde vaardigheden kunnen oefenen.

Evaluatiemomenten en afronding

PeTra wordt afgesloten als de ouders aangeven dat ze verder kunnen of bij een begeleide doorverwijzing.

In de loop van het traject wordt een tussentijdse evaluatie gehouden met alle betrokkenen. Bij de eind van het traject volgt een eindevaluatie.

1.5. Materialen en links

Over het project zijn volgende materialen beschikbaar :

- Voorstellingsfolder³
- Filmpje : jongeren aan het woord
- Beslissingsboom

1.6. Positionering ten opzicht van andere praktijken

PeTra is een vorm van schoolgebonden ondersteuning bij kinderen met socio-emotionele en gedragsproblemen. PeTra focust dus op het kind en betreft daarbij de context thuis en op school. PeTra profileert zich als een preventief project en behoort dus niet tot de reguliere hulpverlening. In de contacten met de ouders staat het versterken van de opvoedingsvaardigheden centraal. Andere ontwikkelingsopdrachten van de ouders worden in kaart gebracht en eventueel doorverwezen maar niet in de begeleiding opgenomen wat PeTra onderscheidt met integrale thuisbegeleiding.

PeTra onderscheidt zich van pedagogisch adviseren omwille van haar intensiteit en het actief verbinden van 3 contexten (kind, ouders, school).

---

³ Zie bijlage 3

2 Onderbouwing

2.1. Theoretische argumenten

Verscheidende theoretische modellen zijn fundamenteel voor PeTra. Daarnaast zijn onderbouwingen voor de gebruikte werkwijzen terug te vinden bij andere kaders.

Het competentiemodel⁴

PeTra is een methodiek gebaseerd op de Kort Ambulant-methodiek van Han Spanjaard. Deze methodiek is gebaseerd op het competentiemodel.

Competentie wordt gedefinieerd als over voldoende vaardigheden beschikken om de taken waar de persoon in het dagelijkse leven mee geconfronteerd wordt, op adequate wijze te vervullen. Met behulp van het competentiemodel wordt gekeken voor welke taken een persoon staat en over welke vaardigheden hij beschikt.

Ondersteuning gericht op competentievergroting sluit aan bij het empowerment-principe. Empowerment betekent aansluiten bij en versterken van (potentiële) krachten in een persoon zelf en/of de directe omgeving.

De nadruk ligt op een positieve benadering, waarbij het in eerste instantie gaat om het eren van nieuw gedrag, zodat personen voor zichzelf een nuttige en betekenisvolle plek in de samenleving kunnen verwerven.

Theorie met betrekking tot ontwikkelingstaken.

Bij de formulering van de taken die voor kinderen, jongeren of ouders van belang zijn wordt aangesloten bij het ontwikkelingspsychologisch begrip 'ontwikkelingstaken'. Dit verwijst naar het idee dat er in de levensloop verschillende fasen te onderscheiden zijn en dat in iedere fase een bepaalde thematiek aan de orde is die geconcretiseerd wordt in taken. Het vervullen van ontwikkelingstaken vormt een noodzakelijke voorwaarde voor een goed verloop van de ontwikkeling.

Leertheorie en cognitieve gedragstheorie

Bij het in kaart brengen van de taken en het vergroten van vaardigheden en competenties maakt PeTra gebruik van leertheoretische principes

- operante leertheorie : gedrag staat onder invloed van omgevingsfactoren. Gedrag dat regelmatig beloond wordt zal versterkt worden. Volgt er op gedrag een onaangename consequentie, dan zal het gedrag afgezwakt worden.
- sociale leertheorie : gedrag wordt aangeleerd op basis van modellen uit de omgeving.
- self-management model : gaat uit van de invloed van een persoon zelf op het eigen gedrag.

Bij cognitieve gedragstherapie gaat het om de verandering van de denkprocessen van de jongere over sociale situaties. Met een combinatie van technieken leren jongeren de sociale situatie realistischer in te schatten en meer gepast te reageren.

Theorieën over de ontwikkeling van deviant gedrag⁵

Groei en ontwikkeling vindt plaats via een voortdurend uitwisselings- en beïnvloedingsproces van enerzijds erfelijke, biologische en psychologische factoren en anderzijds omgevingsfactoren. De omgeving bepaalt hoe erfelijke en biologische kenmerken van een kind tot uiting zullen komen en in

---

⁴ Voor een uitgebreide beschrijving van het competentiemodel verwijzen we naar het boek 'Kort Ambulant'.

⁵ Zie Wim De Mey (2005) in theoretische onderbouwing van STOP 4-7.

welke mate. Aan de andere kant bepaalt het kind tegelijkertijd ook zijn omgeving. In een beschermend gezin met veel aandacht voor het kind zal een in aanleg agressief kind minder agressief gedrag vertonen dan een zelfde kind dat verwaarloosd wordt. Ook zal in een klas met een druk en agressief kind een andere sfeer heersen dan in een klas zonder een dergelijk kind.

Aanhoudende gedragsproblemen in deze leeftijdsfase (zoals liegen, stelen, vechten, domineren van andere kinderen) kunnen gezien worden als een voorspeller van gedragsstoornissen en mogelijk delinquent gedrag in latere leeftijdsfase. Daar staat tegenover dat een positief en stimulerend gezinsklimaat positieve invloed kan hebben het latere leven. Hetzelfde geldt voor het aansluiting vinden bij prosociale leeftijdsgenootjes en een positief en stimulerend klassenklimaat.

Argumenten voor multimodaal werken.

In de leeftijdscategorie 8-15 jaar is men nog volop aan het 'opvoeden', bijgevolg is de impact van ouders nog heel groot. De ouderlijke vaardigheden zijn heel betekenisvol en cruciaal in de aanpak van gewenst en ongewenst gedrag (cfr. Patterson: positieve betrokkenheid, monitoring, disciplineren, problemsolving en positieve bekrachtiging). Het zijn concrete instrumenten om het probleemgedrag bij te sturen. Vandaar een sterk pleidooi om in geval van probleemgedrag bij jongeren onvoorwaardelijk te investeren in het trainen van ouders (Parent Management Training). Bovendien pleit dit ook voor ondersteuning/training van de opvoedingsvaardigheden van leerkrachten. Leerkrachten zijn weliswaar geen ouder, maar wel een belangrijke opvoeder. Een adequate opvoedingsaanpak om dit probleemgedrag op klas- en schoolniveau te hanteren, is hier op zijn plaats.

Theorie van Patterson in verband met ouderlijke vaardigheden

Deze theorie gaat er van uit dat coërcief ofwel "afdwing" gedrag bij kinderen in combinatie met een gebrek aan ouderlijke vaardigheden, disfunctionele gezinspatronen en antisociaal gedrag bij kinderen veroorzaken. Bij deze gezinnen is sprake van vele onderlinge spanningen, voortdurende conflicten en een verstoorde gezinshiërarchie. Als gevolg hiervan worden kinderen in onvoldoende mate gesocialiseerd en leren ze te weinig aangepast, meegaand en coöperatief gedrag. Meegaandheid en coöperatie zijn nodig om in de maatschappij te kunnen functioneren. Het ontstaan en vooral de ontwikkeling van het coërcieve gedrag naar later de gedragsstoornis staat in verband met de interactie tussen ouder en kind. Patterson (1975) onderscheidt in zijn sociale leertheorie 5 cruciale ouderlijke vaardigheden die in verband worden gebracht met een antisociaal gedragspatroon van de kinderen. Dit zijn: ouderlijke betrokkenheid, positieve bekrachtiging, probleemoplossende vaardigheden, discipline en monitoring.

Oplossingsgericht werken.

Waar er in veel werkwijzen het de gewoonte is om te analyseren wat er verkeerd is gegaan, is het basisprincipes van het oplossingsgerichte model betrekkelijk eenvoudig. In plaats van te focussen op het probleem van een cliënt, zal de oplossingsgerichte coach zich concentreren op vragen naar uitzonderingen en aanwijzingen van al aanwezige verbetering. Geen enkel probleem doet zich immers altijd voor. Het is het samen definiëren van de gewenste veranderingen of doelen die de bestaande problemen verbeteren. Samen elke indicatie van al aanwezige verbetering proberen te identificeren. Een goede manier om dat te bereiken is uit te vinden wat er precies gebeurt op de momenten dat het probleem zich niet voordoet. De enige regel waarop absoluut geen uitzondering bestaat, is de regel die zegt dat er altijd een uitzondering bestaat. Er wordt geholpen bij het ontdekken van hulpbronnen en alle andere informatie die kan helpen om de vooropgestelde doelen te bereiken. Hulpbronnen zijn alle eigenschappen en kwaliteiten waarover iemand beschikt en zijn eerdere ervaringen.

Het oplossingsgerichte model gaat ervan uit dat cliënten, ook kinderen, alle hulpbronnen al bezitten die nodig zijn om hun problemen op te lossen, maar dat zijn zich daarvan alleen nog niet bewust zijn en ze niet kunnen toepassen.

Er is geen 'goede' manier om naar de dingen te kijken. Verschillende uitgangspunten en werkwijzen kunnen allemaal even goed werken. Een gedetailleerde analyse van het probleem en de bijhorende oorzaak is doorgaans van weinig hulp bij het vinden van oplossingen, omdat dit in bijna alle gevallen leidt dat een aantal onwenselijke bijproducten: een negatief denkkader en beschuldigende verklaringen.

De vicieuze probleemcirkel

Bij het analyseren van het probleem en de onderliggende oorzaken wordt automatisch iets of iemand 'schuldig' verklaard. In het geval dat het gaat om een persoon geeft dit het probleem direct een emotionele lading, waardoor de beschuldigde persoon zich genoodzaakt voelt, zichzelf te verdedigen. Iedereen die zich wel eens in deze situatie heeft bevonden, weet dat het dan al snel lastig wordt in een positief klimaat aan oplossingen te werken. Emoties bepalen dan voor een groot deel het verdere verloop van het proces op weg naar de oplossing. Ze vragen veel tijd en energie, en dan is er nog maar weinig ruimte voor creatief zoeken naar goede oplossingen. Het best te verwachten resultaat is in zo'n geval een voor iedereen aanvaardbaar compromis. Alle betrokkenen moeten immers worden ontzien en tevredengesteld. Omdat een compromis vrijwel nooit een honderdprocent oplossing is voor alle betrokken partijen, ligt hierin al de oorzaak besloten van nieuwe problemen in de toekomst.

Zo ontstaat een vicieuze cirkel van:

- problemen analyseren
- oorzaken vinden
- beschuldigde verklaringen
- in verdediging gaan en verantwoordelijkheid afwijzen
- negatief denkkader
- werken aan compromissen
- op termijn ontstaan van nieuwe problemen
- problemen analyseren, enzovoort.

Ervaringsleren

Rond ervaringsleren zijn al veel wilde verhalen door de wandelgangen gevlogen... Klimmen in bomen, kruipen in grotten, enge hoogteparcours en noem maar op. Maar ervaringsleren is meer dan enkel doen of ervaren. Het tweede deel van het woord is minstens zo belangrijk! Binnen het ervaringsleren kan men het leren echter niet zien in termen van informatieoverdracht en het toepassen van kennis.

Ervaringsgericht leren steunt op de veronderstelling dat de lerende zelf (een individu of een groep) eigenaar is van het leerprobleem en de oplossing ervan.

Ervaringsgericht begeleiden betekent de lerende helpen inzien welke gedragingen, waarden en normen, assumpties zorgen voor (gedrags)moeilijkheden. Door onze activiteiten aan te passen aan de noden en het tempo van de lerende willen we hen de kans bieden om inzichten te verwerven of (en wanneer) verandering noodzakelijk is. Eens dit inzicht bereikt is, is de kans groot dat de lerende op zoek zal gaan naar alternatieven en, indien deze alternatieven meer toereikend blijken te zijn, deze gedragingen ook in de toekomst zal blijven toepassen.

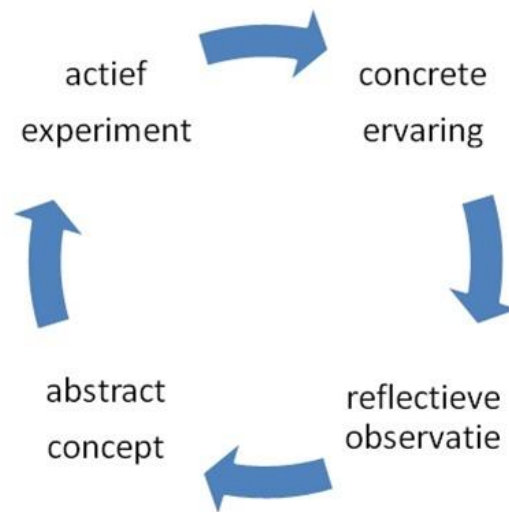
Door in onze groepstrajecten actie en reflectie in elkaar te laten doorlopen, willen we jongeren de kans bieden om te kunnen stilstaan bij zichzelf en bij de invloed van zijn gedrag op anderen.

Dit is echter een proces, een dynamisch en continu leren, dat bestaat uit 3 deelprocessen:

- Herkennen = identificeren van bepaalde kenmerken die typerend zijn voor zichzelf, de groep of anderen;
- Erkennen = deze kenmerken aan zichzelf toeschrijven
- Verkennen = deze kenmerken aanvullen, vervangen of differentiëren en zo nieuwe gedragsmogelijkheden creëren

MAAR.... hoe zet je nu zo een proces op gang?????

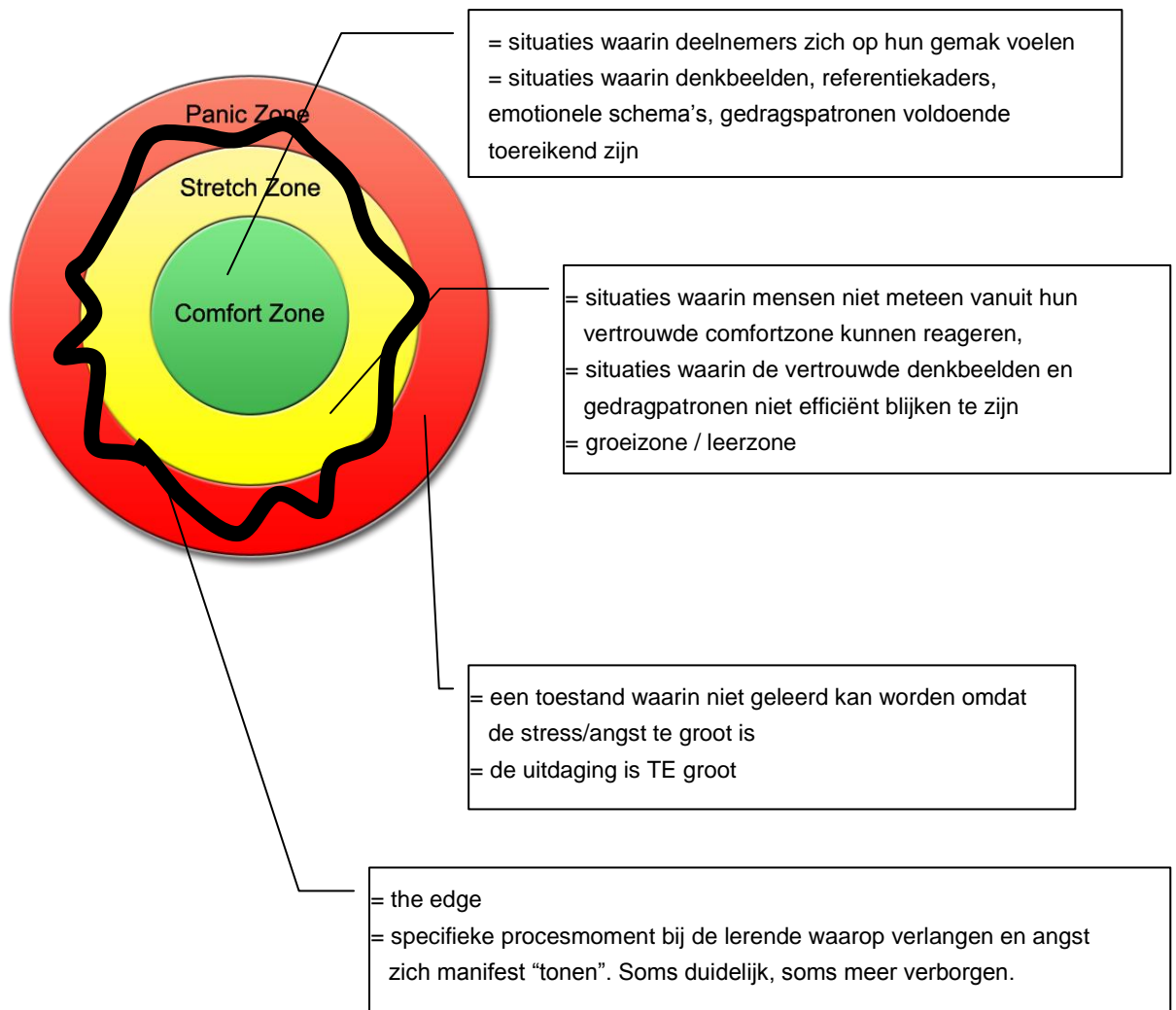
Een proces op gang brengen kan je doen aan de hand van de leercyclus van Kolb.

- Concrete ervaring:
  - Voorbeeld: er ontstaat een conflict tussen twee jongeren, er wordt gevochten
- Reflectieve observatie:
  - Helder krijgen wat de lerende nodig heeft. Als begeleider samen met de lerende op zoek gaan.
  - Voorbeeld: de jongere staat stil bij wat er gebeurd is, weegt voor- en nadelen van gedrag af
- Abstract concept:
  - Er wordt gereflecteerd/gepraat over de ruimere context van het probleem en er wordt door de jongere zelf gezocht naar alternatieven in moeilijke soortgelijke situaties.
  - Voorbeeld: de jongere zoekt naar andere mogelijkheden dan agressie, bijvoorbeeld weglopen.
- Actief experiment:
  - De alternatieven worden toegepast in soortgelijke situaties.
  - Voorbeeld: de jongere zal tijdens een volgende ruzie weglopen van de situatie.

De jongere zal merken of weglopen (=concrete ervaring) al dan niet een goede manier (= reflectieve observatie) is om ruzies te benaderen. Leren is een continu proces dat niet stopt na een traject op De Uitdaging maar verder gedragen moet worden door intermediairen die dagelijks met de jongeren in de weer zijn.

CSP-model

We bieden tijdens een groepstraject uitdagende activiteiten aan die jongeren prikkelen om tot actie te komen. Doorheen de jaren hebben we mogen ervaren dat jongeren het meest geneigd zijn tot leren indien ze voor een uitdaging staan. Deze uitdaging hoeven we echter niet steeds in het fysieke te zoeken. Een nieuwe locatie, onbekend materiaal, nieuwe begeleiding, het woord nemen in de groep, nadenken over een ervaring,... vallen voor veel jongeren al buiten de comfortzone. Wanneer we vertwijfeling of aarzeling bij een deelnemer opmerken, is dit een teken dat hij zich niet langer in zijn comfortzone bevindt en is de kans dat hij tot leren komt, veel groter.

Ook volgens het CSP-model is de voorwaarde voor leren dat een deelnemer uit zijn bekende en vertrouwde zone komt en zich in zijn stretchzone gaat bewegen. Stretch in de zin van nieuwe dingen meemaken, het anders doen dan normaal, discussiëren over nieuwe onderwerpen, dingen doen die vreemd of gek aanvoelen, niet zeker zijn van je eigen handelen,....

In de stretchzone is het mogelijk om, met behulp van interventies en reflecties, tot nieuwe inzichten, competenties en gedragingen te komen. Na intrinsieke verankering worden deze nieuwe inzichten en

competenties onderdeel van de comfortzone met als resultaat dat een deelnemer zijn gedragsrepertoire heeft uitgebreid!

Belangrijk is dat deelnemers tijdens een traject niet (te) lang in de paniekzone komen. Angst en onzekerheid vormen vaak een blokkade voor het leren. De dubbelheid is wel dat 'paniek' of 'enige mate van verwarring' erg functioneel is en vaak juist het zaadje bevat om op iets langere termijn iets echt te willen (af)leren. Met andere woorden het creëren van veiligheid is niet gericht op het voorkomen van de 'paniekzone', maar op het gedoseerd toelaten van wat nodig is voor een optimaal individueel leerproces

Processing at the edge wijst op het ingrijpen van de begeleider op dat specifieke procesmoment bij de lerende waarop verlangen en angst zich manifest "tonen". Soms duidelijk, soms meer verborgen. Bevragen "wat er gebeurt", benoemen wat je als begeleiding ziet gebeuren op dat moment, faciliteren van erkenning en bewustwording, is (soms) "alles" wat de begeleider kan doen, maar van een niet te onderschatten proceswaarde. Soms volgt er afwijzing, ontkenning, het (nog) geen betekenis kunnen geven, kwaadheid bij de lerende, ...soms doorbraak naar fundamentele verandering en groei.

Bij dit denkmodel is het belangrijk om als begeleider de deelnemers op regelmatige basis de kans te geven om terug naar hun comfortzone te kunnen keren. Hier zijn ze 'op hun gemak' en krijgen ze de kans om hetgeen ze hebben ervaren te kunnen verwerken. Dit vormt immers een belangrijk deelproces in de verankering van hetgeen ze geleerd hebben.

Active reviewing

Binnen de groepstrajecten staan de actie en reflectie centraal in het leerproces. De reflectie (of review) wordt vaak als iets louter verbaals gezien. Uit onze ervaringen met groepen ondervinden we echter dat het niet voor alle kinderen/jongeren zo evident is om zich uit te drukken met woorden of om het woord in groep op zich te nemen. Om deze reden zijn we op zoek gegaan naar methodieken die het ook voor deze jongeren mogelijk maken om stil te staan bij een actie en hun ervaringen te delen met ons en de groep. Zo kwamen we bij 'active reviewing', een methodiek die we frequent toepassen in onze begeleidingen.

Active reviewing is:

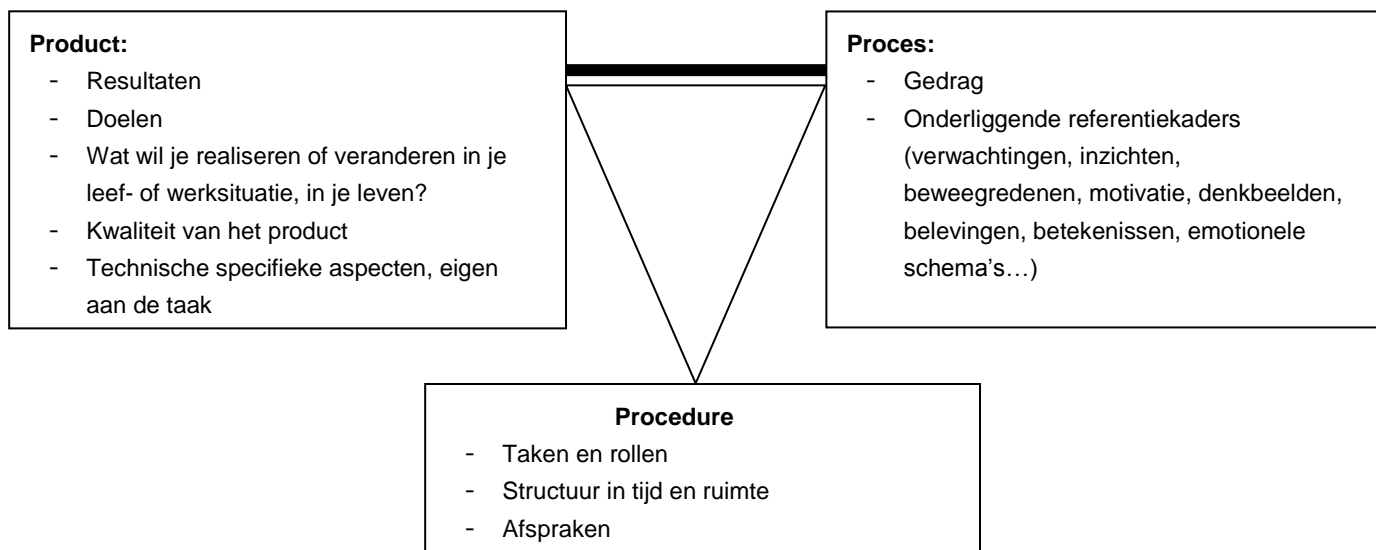
- een actieve benadering van reflecteren die een uitweg kan bieden wanneer woorden niet volstaan om je uit te drukken of indien de deelnemers verbaal niet sterk genoeg zijn om zich met woorden te kunnen uitdrukken
- een wijze van stilstaan bij ervaringen in de groep waarbij alle deelnemers geactiveerd worden tot het uitwisselen van hun ervaringen en tot reflecteren

Drie items zijn belangrijk bij 'active reviewing':

- Eénheid tussen reflectie en actie is gelijk aan het integreren van ervaren en leren
- De aanwezigheid van een groepssfeer die leren en ontwikkelen ondersteunt
- De 4 reviewstadia

De 4 reviewstadia zijn:

- Feiten: dit is het op een rij zetten van wat er gebeurd is;
- Beleving: waarbij we aandacht geven aan de emoties. (Hoe was het? Hoe voelde je je?)
- Onderzoeken: het denken, analytisch en rationeel, komt hier aan bod (Hoe komt het dat? Waarom?)
- Plannen: Hoe gaan we het de volgende keer aanpakken?

Binnen onze groepstrajecten ligt onze focus steeds op het procesmatig werken, zowel met het individu in de groep als met de groep als geheel. Het begrip proces wijst op een dynamisch gebeuren.

Om het proces te kunnen faciliteren kunnen we echter niet zonder de andere 2 P's. Tijdens een traject bieden we een groep steeds een opdracht aan waardoor de focus automatisch op het product en/of de procedure komt te liggen. Impliciet vragen we immers om een resultaat te behalen, er moet iets gerealiseerd worden. Samen een maaltijd bereiden, een wandeltocht maken, een samenwerkingsopdracht uitvoeren, een rots beklimmen,... Dit is een duidelijk product. En soms heeft dat "voorrang". Het bereiken van een doel of een resultaat kan een succeservaring opleveren. Iets wat de lerende (jongere)/groep motiveert (tot meewerken), iets wat de jongeren/de groep al lang niet meer heeft meegemaakt als ervaring, iets waarvoor de jongere/de groep gewaardeerd wordt, iets waarop de jongere/de groep zelf fier kan (en mag) zijn. Dat alleen kan belangrijk zijn. Op dat moment primeert het product. Om dit te kunnen bereiken is het wel noodzakelijk dat de groep taken/rollen verdeelt en afspraken maakt, al dan niet expliciet.

Tijdens het volbrengen van het product volgens een bepaalde procedure is er op het vlak van proces natuurlijk ook steeds enorm veel beweging. De deelnemers zijn zich hier vaak zelf niet bewust van en we zien het dan ook als een belangrijke taak van de begeleider om deze processen zichtbaar te maken door gerichte interventies en reflecties. Deze zijn:

- kijken naar gedrag, feedback
- samen zoeken naar beleving en betekenis
- helpen bewust worden van waaruit en waartoe de lerende handelt, met andere woorden, helpen expliciteren van zijn onderliggende referentiekaders en deze mogelijks helpen verbreden, herkaderen

Het is duidelijk dat spreken over, of terugblikken op het proces "moeilijker", diepgaander is dan over/op het product. Het vereist andere situationele en relationele voorwaarden.

De belangrijkste zijn:

- een doorgedreven (in tijd, respect en vertrouwen) begeleidingsrelatie;
- een geschikte open relationele groep: een plaats en ruimte (emotionele ruimte) waarin gesprek, (zelf)reflectie, expliciteren, de juiste spanning tussen verlangen en angst om te herkaderen

voelbaar zijn en gesteund worden. Een 1-op-1-relatie tussen begeleider en lerende, een subgroep, het forum van de groep die differentiatie toelaat.

Een proces begeleiden betekent onbevooroordeeld en niet normerend helpen zoeken naar onderliggende beweegredenen, helpen bewust worden, expliciteren van denkkaders en mogelijk helpen herkaderen. Hier stopt het proces echter niet. De herkaderde inzichten, de vernieuwde denkbeelden moeten eigen worden. Ze moeten in iemands gedrag belichaamd worden. Lijfelijk zichtbaar en voelbaar in zijn handelingen en relaties met anderen. Een proces dat tijd vergt, verankering en veel support.

2.2. Argumenten op basis van onderzoek

Er zijn ons geen gegevens op basis van onderzoek bekend.

3 Overdraagbaarheid

3.1. Opleiding

Pedagogische trajecten spelen zich af op het kruispunt tussen persoonlijk functioneren van de kinderen en jongeren, het pedagogisch functioneren van de ouders en het functioneren op school en dat binnen een ruimer netwerk van stoorzenders en steunbronnen. Het vergt dus duizendpoten om deze trajecten te laten draaien.

Elke vooropleiding in een school- of mensrichting biedt een goed startpunt voor een PeTra-medewerker. Men moet contact kunnen leggen, in de eerste plaats met de kinderen en jongeren, maar ook acceptabel zijn voor de ouders en een gesprekspartner voor leerkrachten en zorgcoördinatoren of interne leerlingbegeleiders. Dit zijn vaardigheden die men voor een deel dient te bezitten maar die men zich ook kan eigen maken “in service” waartoe een supervisie en intervisie een belangrijk voorwaarde is.

Een van de valkuilen van de pedagogische trajecten is dat men “in onderaanneming” gaat werken en de kinderen of jongeren tracht te modelleren naar de verwachtingen van de volwassenen. Dit vergt constante bewaking vanuit een teamwerking (intervisie) en supervisie.

Supervisie houdt in: het onderzoeken van de situaties waarin men terecht komt, de eigen positie daarin herkennen en naargelang de noodzaak aanpassen en een focus nemen die verbindend werkt en tot constructieve uitwegen leidt.

Een facultatieve bijkomende opleiding in oplossingsgericht werken ondersteunt dit: krachtgericht werken vergt een focus op de oplossingen en veel minder op de problemen.

Omdat PeTra gericht is op het maximaal benutten van bestaande steunbronnen, vergt dit het verwerven van een grondige kennis van de lokale dienstverlening, vrijetijdsbesteding...

3.2. Overdracht en implementatie

Vzw Pas werkt aan een draaiboek in functie van overdracht van de praktijk

3.3. Kwaliteit

We streven er maximaal naar om bij begin en einde van een traject een Strengths- and Difficulties Questionnaire (SDQ)⁶ van de kinderen of jongeren, de ouders en de school af te nemen. Dit moet op termijn mogelijk maken om meer zicht te krijgen op de impact van de trajecten op het functioneren van de jongere in verschillende contexten.

PeTra-trajecten worden gevolgd in de tweewekelijkse teamvergaderingen (intervisie). Hier zijn zowel procesvragen aan de orde als keuzevragen (starten, wendingen aan de begeleiding, stoppen, verwijzen, omgaan met verontrusting).

Het is wenselijk om tweemaandelijks supervisies te organiseren, naargelang de vraag rond krachtgericht werken, rond verbindend werken of rond pedagogische ondersteuning.

Pedagogische trajecten vergen daarnaast permanent investeren in het ondersteunende netwerk (kennis en samenwerking).

---

⁶ <http://www.sdqinfo.org/>

3.4. Kostprijs

Er zijn ons geen gegevens over de kostprijs bekend.

4 Bronnen

Kort Ambulant, Handleiding voor kortdurende ambulante jeugdzorg gericht op competentievergroting. H. Spanjaard en M van Vugt

Wat werkt bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten ? N. Holter en W. Bruinsma, NJI, 2009

5 Contactgegevens

vzw Pas, Opvoedingswinkel Genk, www.opvoedingswinkel.be